

Perioada celei de-a doua epoci a fierului la Olteni – *Cariera de nisip* (jud. Covasna) în oglinda studiilor arheozologice

Second Iron Age period at Olteni – Cariera de Nisip (Covasna County) in the light of archaeozoological studies

Imola Kelemen¹

Cuvinte cheie: Transilvania de sud-est; arheozologie; a doua epocă a fierului
Keywords: south-eastern Transylvania; archaeozoology; second Iron Age

ABSTRACT

A settlement and a necropolis from the 4th-3rd centuries BC, with typical North-Thracian materials, were discovered at Olteni – Cariera de Nisip/The Sand Quarry in northern Covasna county. The few animal remains analysed in the present study were found in 3 pits of this settlement. The faunal material is not necessary very representative but completes the picture of the already published archaeological and anthropological reports concerning the assemble of discoveries at Olteni which depict a local North-Thracian community in all its life aspects, funerary and domestic. There are only 12 bone fragments from which only 8 could be determined in species. These come from 3 different domestic species (cattle, sheep/goat, pig). Four bones showed burn marks, while a whole metatarsus offered the possibility to identify a very short cow, with the wither's height of only 97 cm.

Situl arheologic din satul Olteni (com. Bodoc) se află pe o terasă înaltă, neînundabilă, din dreapta Oltului, la 10 km distanță de orașul Sfântu Gheorghe din județul Covasna, și a fost cercetat prin săpătură preventivă începând din anul 2001. Zona săpată între anii 2001–2005 a fost denumită Situl A (așezarea din sec IV-III a. Chr.), iar cea cercetată între 2005-2008 Situl B (necropola).²

În necropolă s-au găsit 7 morminte de incinerare cu analogii extra-carpatic, descoperirile arheologice și osteologice (atât cele umane, cât și cele animale) fiind prezentate în detaliu în articole separate.³

În Situl A, așezarea din sec. IV–III a. Chr., au fost cercetate cel puțin 3 gropi menajere (Gr. 137, Gr. 163, Gr. 219) și o locuință (Loc. 9).⁴ Din cele 3 gropi a fost prelevat un număr extrem de mic de oase animale (vezi **Tabel 1**), analizate în prezentul studiu: doar 12 resturi faunistice (din care numai 8 determinate până la gen și/sau specie).

¹ Muzeul Secuiesc al Ciucului, Miercurea Ciuc, kelemenimola@csikimuzeum.ro

² Sîrbu *et alii* 2006; 2008b, 109. Vezi de asemenea raportul preliminar al săpăturii: Cavruc, Buzea 2005.

³ Sîrbu *et alii* 2008a; Soficaru *et alii* 2008a, 2008b.

⁴ Cavruc, Buzea 2005, 123; Sîrbu *et alii* 2008b, 109.

	Gr. 137	Gr. 169	Gr. 219	NISP TOTAL
<i>Bos taurus</i> (bovine domestice)	4	1		5
<i>Caprinae sp.</i> (oi/capre)	1			1
<i>Ovis aries</i> (oaie)			1	1
<i>Sus scrofa</i>	1			1
Total fragmente determinate	6	1	1	8
Nedeterminat: mamifer de talie mare	2	1	1	4
Total fragmente	8	2	2	12

Tabel 1. Lista faunistică la Olteni–Cariera de nisip, aşezarea dacică, sec. IV-III a.Chr. NISP = *Number of Identified Specimens* (numărul fragmentelor descoperite)

Gr. 137 (3,1 × 1,16 m; Ad. 1,4 m de la suprafaţa actuală a terenului)

Groapa este descrisă în raportul arheologic ca una cu gură relativ ovală, puternic alungită şi cu pereţii oblici spre fundul plat. Umplutura gropii s-a compus din sol brun afânat, în amestec cu mult lemn şi lut ars, precum şi fragmente de oase de animale şi pietre neprelucrate de dimensiuni neînsemnate. S-au prelevat bucăţi mari de lipitură cu amprente de nuiete şi fragmente de vase ceramice. Pe fundul vestic al gropii, într-o zonă cu cenuşă şi fragmente de lemn ars s-au găsit o verigă de bronz şi un vas ceramic miniatural.⁵

În groapă s-a descoperit de la bovine domestice (*Bos taurus*): 1 fragment de corn stâng, un fragment de proces arti-

cular al unei mandibule stângi cu urme brune, negre şi albe de ardere, un fragment diafizar al unei tibii drepte, respectiv un metatars stâng complet, puţin ars, aparţinând unei vaci (♀) adulte cu o talie la greabăn de 97 cm. În complex s-a mai găsit un fragment epifizar distal de tibie dreaptă al unei oi/capre (*Caprinae sp.*) şi un fragment de mandibulă dreaptă aparţinând unui porc (*Sus scrofa*) aproape adult. De asemenea, s-au descoperit două fragmente diafizare ale unor oase lungi care au fost trecute la grupul mamiferelor de talie mare.

Gr. 169

Groapa nu este detaliată nici în raportul preliminar arheologic, nici în articolele de mai târziu.

De la bovine domestice s-a găsit un fragment izolat de dinte, un molar superior, indicând un individ adult, iar de la mamifere de talie mare un fragment diafizar de os lung.

Gr. 219 (2,2 × 1,35 m; Ad. 1,2 m; 0,4 m de a la suprafaţa terenului actual)

Groapa este descrisă în raportul arheologic preliminar ca una cu gură ovală şi pereţi oblici spre fundul uşor sferic, umplutura ei fiind sol brun afânat, în amestec cu resturi de lemn carbonizat, lut ars şi lut vitrificat. Din umplutură s-au prelevat fragmente ceramice (multe cu urme puternice de ardere secundară), pietre cu urme de prelucrare (andezit utilizat la confecţionarea râşnişelor), pietre neprelucrate, bucăţi mari de lipitură şi resturi de oase animale.⁶

Oasele animale descoperite în acest complex constau dintr-o falangă primară aparţinând unei oaie (*Ovis aries*) probabil de vârstă adultă, respectiv un fragment de os plat nedeterminat al unui mamifer de talie mare.

⁵ Cavruc, Buzea 2005, 123.

⁶ Cavruc, Buzea 2005, 124.

	GL	Bp	SD	Bd	Tal. gr.
<i>Bos taurus</i> , metatars	182	≈42,1	26	50,2	970
<i>Ovis aries</i> , ph. 1.	37,8	15		≈13,9	
<i>Caprinae</i> sp., tibia				≈23,2	

Tabel 2. Date biometrice ale oaselor descoperite la Olteni–Cariera de nisip, așezarea dacică, sec. IV-III a. Chr. (în mm, după Driesch 1976)

Discuții

Cu 8 fragmente determinate, lotul faunistic de la Olteni–*Cariera de nisip* evident nu poate fi reprezentativ din punctul de vedere al economiei animaliere din epocă, însă pe baza analizei arheozoologice a oaselor animale se pot surprinde câteva particularități.

În lot s-au identificat oase ale celor trei specii domestice principale (numărul lor în ordinea următoare: bovinele domestice, oi/caprele și porcii), ale căror proporții ar putea sugera strategia de creștere a animalelor în rândul comunității locale. Dintre cele 5 fragmente atribuite bovinelor, două (un molar și un metatars) indică individ adult, fapt care sugerează creșterea speciei mai mult pentru produsele lor secundare (lapte, munci agricole). Două rămășițe de bovină având calitatea cărnii de categoria B,⁷ respectiv una de mamifer de talie mare prezintă, de asemenea, urme de ardere, care pot fi interpretate drept urme rămase din modul de prelucrarea a cărnii. Metatarsul întreg amintit mai sus a fost bun, de asemenea, și pentru înregistrarea datelor biometrice ce au indicat un individ femelă, o vacă, cu

o talie la greabăn de 97 cm. În comparație cu bovinele identificate în alte situri din a doua epocă a fierului (Merești și Covasna⁸), vaca de la Olteni este semnificativ mai mică. E adevărat, doi indivizi (cel de la Merești având talia la greabăn de 1230,45 mm, iar cel de la Covasna 1172,34 mm) dintre cei comparați au fost posibil castrați. Cel de al treilea (de la Covasna, talia la greabăn 1050,78) era mascul. Poate nu e de neglijat faptul că toate trei valorile au fost calculate pe baza unor metacarpi.

Dintre cele două oase de oaie/capra, o falangă e sigur oaie și provine probabil de la un individ adult, sugerând iarăși o ținere a rumegătoarelor mici pentru produsele secundare (lapte, lână), fapt care desigur nu exclude sacrificarea unor alți indivizi de oaie/capre pentru carnea lor, despre care, pe baza lotului de față însă, nu știm. În aproape toate perioadele porcii sunt crescuți pentru carnea și grăsimea lor, și în acest fel tăiați la o vârstă destul de fragedă, deci individul de vârstă aproape adultă identificat în acest lot poate fi rămășița unui animal păstrat pentru reproducere, care cel mai probabil, eventual, a sfârșit la un moment dat prin a fi utilizat în alimentație.

În Situl B de la Olteni – *Cariera de nisip*, în cadrul necropolei din a doua epocă a fierului a fost descoperită o depunere numai de resturi de oase animale incinerate, fără oase umane și fără inventar.⁹ Majoritatea acestor resturi erau prea distruse de foc pentru o identificare precisă în ceea ce privește genul și specia la care aparțin, însă o mare parte provine din mamifere de talie medie (ovicaprine, căprior, suine). În lotul analizat în prezentele pagini, în așezare s-au găsit mai mult fragmente ale unor bovine, acestea fiind mamifere de talie mare. Între oasele

⁷ După Uerpmann 1973, 316.

⁸ Bindea 2008, 137.

⁹ Soficaru *et alii* 2008a, 155; 2008b.

depunerii respective s-a identificat și calul, iar în așezare porcul. Cele două loturi așadar, se diferențiază mai mult decât se aseamănă. Dat fiind însă numărul oaselor animale descoperite în așezarea dacică, concluziile trebuie considerate mai degrabă speculații.

În mod evident, dacă materialul arheozoologic ar fi fost mai bogat, și con-

cluziile despre economia animalieră a comunității din a doua epocă a fierului identificată în așezarea de la Olteni–*Cari- era de nisip* ar fi fost mai de încredere, însă ne putem considera norocoși că și doar aceste 8 fragmente de oase determinate ne-au oferit trei specii domestice, urme de ardere, vârste ale indivizilor și chiar posibilitatea de a calcula talie la greabăn.

Bibliografie / Bibliography

Bindea D. 2008. *Arheozoologia Transilvaniei în pre- și protoistorie*, Cluj-Napoca.

Cavruc V., Buzea D. L. 2005. Vestigiile dacice timpurii de la Olteni. Raport preliminar. *Angustia IX*: 121–154.

Driesch A. von den 1976. A Guide for the Measurement of Animal Bones from Archaeological Sites. *Peabody Museum Bulletin I*, Harvard University: 1–137.

Sîrbu V., Cavruc V., Buzea D. A 4th-3rd centuries BC Dacian community in Southeastern Transylvania: the findings from Olteni, Covasna County. In V. Sîrbu, D. L. Vaida (Eds.), *Thracians and Celts, Proceedings of the International Colloquium from Bistrița, 18-20 of May, 2006*, Editura Mega, Cluj Napoca: 229–251.

Sîrbu V., Cavruc V., Buzea D. 2008a. A Dacian Necropolis Dated in the 4th - 3rd centuries B.C. at Olteni (South-Eastern Transylvania). In V. Sîrbu, D. L. Vaida (Eds.), *Funerary Practices of the Bronze and Iron Ages in Central and South-Eastern Europe, Proceedings of the 9th International*

Colloquium of Funerary Archaeology, Bistrița, 9-11 May 2008, Cluj-Napoca: 191–228.

Sîrbu V., Cavruc V., Buzea D. 2008b. O comunitate dacică din sec. IV –III a. Chr. la Olteni, jud. Covasna. *Angustia XII*: 109–148.

Soficaru, Andrei; Mirițoiu, Nicolae; Bălășescu, Adrian 2008a. Analiza osteologică a mormintelor de incinerare de la Olteni, județul Covasna. *Angustia XII*: 149–156.

Soficaru A., Mirițoiu N., Bălășescu A. 2008b. Osteological Analysis of the Cremation Graves from Olteni, Covasna County In V. Sîrbu, D. L. Vaida (Eds.), *Funerary Practices of the Bronze and Iron Ages in Central and South-Eastern Europe, Proceedings of the 9th International Colloquium of Funerary Archaeology, Bistrița, 9-11 May 2008*, Cluj-Napoca: 229–236.

Uerpmann H.-P. 1973. Animal Bone Finds and Economic Archaeology: A Critical Study of 'Osteo-Archaeological' Method. *Theories and Assumptions, World Archaeology* 4 (3): 307–322.